Impreviziunea. Aspecte teoretice şi practice privind condiţiile de admisibilitate ale impreviziunii

Autor: Podaşcă Alin Răzvan
Coordonator: Conf. univ. dr. Nora Daghie
Instituția de învățământ: Universitatea „Dunărea de Jos” Galați

Abstract

In this paper I discuss the newly introduced *théorie de l'imprevision*, which can be found in the article 1271 of The New Civil Code. It represents a possibility offered by the law to readjust or even to terminate a contract in the case that the conditions taken into account by a person when contracting no longer exist. However, the conditions must change exceptionaly. I analise the different legal opinions emited in both our doctrine and in that of the other states concerning those conditions under which a contractant may invoke *l'imprevision*. The opinions bring up such conditions like war, economic crisis, but they all center on the predictability of those circumstances. If the contractans could have anticipated the changing of the circumstances, the application of the *imprevision* can no longer be made.

In the last part of the article I discuss a recent case law, which can bring some light upon how the judges of Romania see fit to enforce this institution and how they account for their choice.
Key Words: *théorie de l'imprevision,* case law, conditions of acceptance, comparative law

1. Prezentare generală a impreviziunii

Originea teoriei impreviziunii se află în dreptul roman, în adagiul *omnis conventio intelligitur rebus sic stantibus* ce desemna faptul că toate convețiile rămân neschimbate, dacă împrejurările în care s-au născut rămâneau neschimbate. În dreptul român, deşi anterior nu am avut o reglementare a acestei noțiuni, doctrina şi jurisprudența[1] o admiteau datorită articolului 970 (buna-credință şi echitatea în executarea contractului). Doctrina reprezentativă[2] o considera drept o excepție de la principiul forței obligatorii a contractului. De asemenea, se trimitea la această noțiune în anumite acte normative: Legea nr. 8/1996 privind drepturile de autor [art. 43 alin. (3)], O.U.G. nr. 54/2006 (art. 54) privind contractele de concesiune de bunuri proprietate publică, Legea nr. 195/2001 (art. 14) privind voluntariatul şi Ordonanța nr. 42/1997 [art. 60 alin. (2)].

Trebuie comparat articolul 1271 cu 1134: „Convețiile legal făcute țin loc de lege pentru cei ce le-au făcut. Ele nu pot fi revocate decât prin consimțământul mutual sau pentru cauzele autorizate de lege." Impreviziunea este astfel introdusă în art. 1271 al Cărții a V-a. (Conform art. 107 din Legea 71/2011 dispozițiile prezentului articol se vor aplica doar contractelor încheiate după intrarea în vigoare a Noului Cod Civil). Potrivit acestui articol, părțile sunt ținute să îşi execute obligațiile chiar dacă executarea lor a devenit mai oneroasă, fie datorită creşterii costurilor executării propriei obligații, fie datorită scăderii valorii contraprestației. Cu toate acestea, dacă executarea contractului a devenit excesiv de oneroasă datorită unei schimbări excepționale a împrejurărilor care ar face vădit injustă obligarea debitorului la executarea obligației, instanța poate să dispună:

a) adaptarea contractului pentru a distribui în mod echitabil între părți pierderile şi beneficiile ce rezultă din schimbarea împrejurărilor

b) încetarea contractului la momentul şi în condițiile pe care le stabileşte

Însă pentru a putea dispune acest lucru, instanța trebuie să constate îndeplinirea unor anumite condiții:

a) schimbarea împrejurărilor a intervenit după încheierea contractului.

b) schimbarea împrejurărilor, precum şi întinderea acesteia nu au fost şi nici nu puteau fi avute în vedere de către debitor, în mod rezonabil, în momentul încheierii contractului.

c) debitorul nu şi-a asumat riscul schimbării împrejurărilor şi nici nu putea fi în mod rezonabil considerat că şi-ar fi asumat acest risc.

d) debitorul a încercat, într-un termen rezonabil şi cu bună-credință, negocierea adaptării rezonabile şi echitabile a contractului.

În doctrina juridică s-a accentuat aspectul economic al împrejurărilor care ar duce la impreviziune,[3] însă acest aspect poate fi o consecință atât a războiului[4], cât şi a crizelor sau a revoluției. De asemenea, legiuitorul ar putea avea o intervenție[5] care să genereze anumite împrejurări neprevăzute de părți: impunerea obținerii anumitor licențe extrem de costisitoare pentru prestarea serviciului care face obiectul contractului sau impunerea unor taxe vamale foarte mari pentru produsul la care face referire contractul. Se pare că existau la o anumită perioadă două concepții distincte:[6] în prima dintre concepții, teoria impreviziunii apare ca fiind rezultatul schimbărilor realităților economice la un moment dat. În cea de a

[1] Baias, Chelaru, Constantinovici, Macovei (coordonatori), *Noul Cod Civil. Comentariu pe articole*, Ediția a 2-a, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2014, p. 479.

[2] G. Beleiu, *Drept civil român – Introducere în dreptul civil – Subiectele dreptului civil – Ediția a XI-a revăzută şi adăugită,* Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2007, p. 198; L. Pop, *Obligațiile* (vol. II), Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2009, pg. 532 apud. C. Zamşa, *Teoria impreviziunii*. *Studiu de doctrină şi jurisprudență*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2006.

[3] L. Pop, *Tratat de drept civil. Obligațiile - volumul I. Contractul*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2009, p. 534.

[4] L. Pop, I. Popa, S. Vidu – *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2012, p. 153.

[5] Ibidem.

[6] R. Pătru, *Teoria impreviziunii din perspectiva dimensiunii economice şi juridice a analizei contractului , Juridical Tribune, Volume 1, Issue 1, June 2011* p. 118.

doua teorie, impreviziunea apare ca o extindere a forței majore, asimilând ipoteza imposibilității de executare cu dificultatea executării prestației. S-a asimilat impreviziunea[7] şi cu abuzul de drept din partea celui care cere debitorului să-şi execute prestația, deşi acest lucru l-ar pune într-o situație foarte defavorabilă. Teoria impreviziunii a fost considerată ca în deplin consens cu solidarismul contractual,[8] prin intermediul căruia se pot concilia şi asigura interesele opuse ale ambelor părți.

Astfel, impreviziunea era definită[9] ca fiind prejudiciul pe care îl suferă una din părțile contractante ca urmare a dezechilibrului grav de valoare care intervine între prestațiile şi contraprestațiile celeilalte părți, în cursul executării contractului, dezechilibru cauzat de conjunctura economică, dar mai ales de fluctuațiile monetare. Această definiție este de mare actualitate[10], luând în considerare instabilitatea monetară. Bineînțeles[11] că la aceste împrejurări vor fi expuse contractele cu executare succesivă şi cele afectate de o condiție suspensivă.

Fluctuațiile monetare[12] se prezintă cel mai adesea sub aspectul deprecierii puterii de cumpărare a banilor prin inflație. Inflația reprezintă creşterea generală şi continuă a prețurilor la toate bunurile şi serviciile, creşterea masei monetare având ca rezultat scăderea puterii de cumpărare a banilor. Se poate ca această fluctuație monetară să se prezinte şi printr-o deflație, adică printr-o creştere a puterii de cumpărare a banilor.

Caracteristicile impreviziunii[13] sunt:

a) impreviziunea se datorează unor împrejurări ce nu au putut fi avute în vedere la momentul contractării, fiind o problemă de ordin economic şi financiar

b) dezechilibrul trebuie să intervină după încheierea contractului – diferențiindu-se astfel de leziune (impreziviunea a fost numită şi o *leziune a posteriori*[14])

c) împrejurarea este excepțională, neputând fi avută în vedere de părți la momentul încheierii contractului, şi de care debitorul nu este este ținut

d) impreziviunea[15] intervine numai în cazul contractelor cu titlu oneros

2. Condițiile impreviziunii

Luând în considerare ceea ce ne spune Zamşa,[16] [17] se pare că art. 1271 este bazat pe proiectul *Principles of European Contract Law*, mai precis pe ideea de *contractual justice.* Această idee[18] consideră cheltuielile necesitate de o situație imprevizibilă a nu putea cădea pe seama unei singure părți contractante. Fiind o instituție nou introdusă în legislația noastră, [19] urmează ca prin jurisprudență să se creeze o „tradiție" de interpretare a acestui articol.

Referindu-ne la cele patru condiții pe care le-am expus mai sus, se constată[20] că va trebui probat faptul că împrejurările s-au modificat semnificativ, şi nu au variat pur şi simplu între nişte limite rezonabile. Zamşa (2014) atenționează totuşi asupra faptului că expresia „excepțional" nu reprezintă decât

[7] R. Pătru, op.cit., p. 118.
[8] Ibidem.
[9] L. Pop, op.cit., p. 536.
[10] I. Adam, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Ediția a II-a, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2014 p. 138.
[11] L. Pop, op.cit., p. 152.
[12] ibidem. p. 153.
[13] I. Adam, op.cit., p. 138.
[14] L. Pop, op. cit., p 154.
[15] ibidem. 154.
[16] C. Zamşa, *Teoria impreviziunii. Studiu de doctrină şi jurisprudență*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2006, p. 130.
[17] Dobrev Dumitru nu este de acord cu entuziasmul lui Zamşa pentru impreviziune – a se vedea: M. Uliescu, *Noul Cod Civil. Comentarii. Ediția a III-a. Revăzută şi adăugită.*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2011: D. Dobrev, *O cutie a Pandorei în Noul Cod Civil – impreviziunea*, p. 258.
[18] L. Aynes, P. Malaurie, P. Stoffel-Munck , *Drept civil. Obligațiile*, Editura Wolters Kluwer, Bucureşti, 2010, p. 396.
[19] În acest sens şi A. Rățoi ş.a. *Noul Cod Civil. Note. Corelații. Explicații*, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2011, p. 479.
[20] I. Adam, op. cit., p. 140.

o metaforă juridică, nefiind necesar a se considera drept o cerință în plus. Căci oricum aceste varieri sunt de neînlăturat şi sunt avute în vedere de părți la momentul încheierii contractului – numai astfel s-ar putea forma o „afacere bună". Trebuie ca împrejurările să se fi modificat într-o aşa măsură încât părțile numai şi dacă ar fi ştiut riscul unei asemenea împrejurări nu ar mai fi contractat (n.n.). De asemenea, acelaşi autor consemnează faptul că nu numai inflația trebuie avută în vedere în acceptarea unei cereri de impreviziune, căci legiuitorul niciunde nu prescrie această limitare – *ubi lex non distinguit nec nos distinguere debemus.* Zamşa şi în trecut[21] a spus că inflația ar putea nici să nu mai fie considerată drept o împrejurare de neprevăzut, dacă ne amintim cât de frecvent este acest fenomen în societatea actuală. Turcu[22] aminteşte de faptul că problema impreviziunii s-a pus şi în contextul crizei economice, spunând că soluțiile s-au găsit în procedurile de insolvență şi în cele de prevenire a insolvenței, precum şi în restructurări ale datoriei. Bârsan consideră că s-ar putea lua ca etalon ipoteza leziunii, în art. 1.221 alin. (1) specificându-se că schimbarea trebuie să fie „considerabil de mare".

S-a dat drept exemplu de schimbare neprevăzută a situației contractele de locațiune din anii 1990', încheiate pe o durată de 20-25 de ani, având ca obiect terenuri şi spații de producție. În doctrina franceză[23] s-a precizat că pot constitui împrejurări neprevăzute crizele petroliere, descoperirile tehnologice sau închiderea unei surse de aprovizionare sau a unei căi de transport.

În ceea ce priveşte prima condiție cerută de legiuitor – a) schimbarea împrejurărilor a intervenit după încheierea contractului – trebuie menționat că în cazul în care împrejurarea care îi îngreunează sarcina debitorului ar fi fost prezentă încă de la încheierea contractului, nu am fi putut vorbi de impreviziune, ci de art. 1227 Noul Cod Civil:[24] „Imposibilitatea inițială a obiectului obligației: Contractul este valabil chiar dacă, la momentul încheierii sale, una dintre părți se află în imposibilitatea de a-şi executa obligația, afară de cazul în care prin lege se prevede altfel." Totuşi, nu trebuie înțeles că s-ar mai putea accepta impreviziunea cu privire la o obligație deja executată. S-a specificat în doctrină[25] că prejudiciul suferit poate să fie pentru debitor sau pentru creditor. În doctrina franceză[26] s-a propus chiar utilizarea unei operații matematice pentru a şti cu exactitate când putem vorbi de impreviziune. Acelaşi autor[27] face o distincție luând în considerare obiectul prestației: când este vorba de o prestație monetară, nerealizarea profitului se apreciază conform indicelui de inflație, iar în cazul unei obligații de a face, se recurge la ideea de utilitate.

Referindu-ne la a doua condiție – b) schimbarea împrejurărilor, precum şi întinderea acestora, nu au fost şi nici nu puteau fi avute în vedere de către debitor, în mod rezonabil, în momentul încheierii contractului – trebuie precizat că această „neprevedere" este una relativă,[28] nu una absolută. Dacă ar fi vorba de o împrejurare absolut de neprevăzut[29] am fi fost în situația unui caz de forță majoră. Daca părțile au prevăzut respectiva împrejurare,[30] fie şi-au asumat acest risc, fie au prevăzut o clauză de hardship. De asemenea, s-a remarcat[31] faptul că nu se vor lua în considerare particularitățile psihice ale unei părți pentru neprevederea împrejurărilor perturbatore, ci se va lua în considerare un model abstract de om. Evenimentul respectiv[32] trebuie nici să nu fi putut fi înlăturat de către debitorul obligației. În doctrină s-a pus

[21] C. Zamşa, op.cit., p. 104.
[22] I. Turcu, *Noul Cod Civil. Legea nr. 287/2009. Cartea a V-a. Despre obligații (art. 1164-1649). Comentarii şi explicații*, Editura C.H. Beck, București, 2011, p. 335.
[23] L. Aynes, P. Malaurie, P. Stoffel-Munck, op.cit., p. 396.
[24] L. Pop,op.cit., 159.
[25] C. Zamşa, op.cit., pp. 123-124, 131.
[26] P. Stoffel-Munck, *Regards sur la theorie de l'imprevision*, Presses Universitaires d'Aix-Marseille, 1994 p. 113.
[27] Ibidem. p. 112.
[28] L. Pop,op.cit., p. 159.
[29] art. 1351 Noul Cod Civil alin. (2): „Forța majoră este orice eveniment extern, imprevizibil, absolut invincibil şi inevitabil."
[30] L. Pop, op.cit., p. 159.
[31] I. Turcu, op.cit., p. 334.
[32] http://www.wolterskluwer.ro/info/articole/impreviziunea-in-contracte/ (31.03.2015)

întrebarea[33] dacă ar trebui considerat evenimentul în sine drept imprevizibil sau doar efectele lui asupra contractului.

A treia condiție ne spune că este necesar ca debitorul să nu-şi fi asumat riscul schimbării împrejurărilor şi nici să se poate considera că şi-ar fi asumat acest risc. În doctrină[34] s-a afirmat faptul că legiuitorul a avut în vedere două ipoteze distincte:

a) debitorul şi-a asumat expres riscul producerii unui eveniment imprevizibil.

b) asumarea riscului de către debitor se poate deduce prin interpretarea contractului.

A patra şi ultima condiție prevede faptul că debitorul trebuie să fi încercat „într-un termen rezonabil şi cu bună-credință, negocierea adaptării rezonabile şi echitabile a contractului." Este o consecință a obligațiilor de loialitate[35] şi de cooperare între părțile contractante. Astfel, se presupune[36] că debitorul trebuie să îl anunțe pe creditor despre împrejurarea care dezechilibrează prestațiile şi să încerce o negociere amiabilă. Această obligație este una de mijloace.

Se poate pune problema[37] dacă este nevoie a ne raporta la stabilitatea contractului văzut ca instrument economic sau dacă ne raportăm la protecția părților contractante. C. Jamin[38] pare a favoriza prima opțiune, spunând că impreviziunea nu trebuie admisă atunci când debitorul este asigurat sau când contractul oricum reprezintă o parte foarte mică a cifrei sale de afaceri. Zamşa consideră că trebuie utilizate ambele criterii: şi stabilitatea contractului dar şi interesele părților. Acelaşi autor considera în condițiile vechii reglementări că se impune ca instanța să ia în considerare întregul cadru creat între părți – în ipoteza în care contractul ar fi format din mai multe prestații succesive.

De asemenea, Zamşa[39] atacă principiul Pareto (considerarea stării economice generale a părții care cere impreviziunea) întrucât acest lucru ar da naştere la arbitrarietate şi la desconsiderarea unor principii de drept. De asemenea, în cazul în care debitorul a încheiat anumite asigurări legate de obiectul contractului impreviziunea nu se va mai accepta. Autorul respinge şi anumite criterii pe care le considera extremiste, cum ar fi ruina debitorului sau pura lipsă a profitului aşteptat de creditor. După cum se vede, autorul de la 2006 lua în considerare şi posibilitaea creditorului de a invoca impreviziunea datorită neprimirii avantajului pe care îl aştepta de la debitor. Zamşa[40] propunea chiar raportarea la o cotă obiectivă (între 15% şi 40%). Aminteşte de asemenea despre părerea lui Oteleşteanu,[41] care limita schimbul de valoare la îndoitul valorii din momentul executării față de momentul contractării. Voiculeț[42] vorbea de o mărire a prestației datorate cu un sfert față de momentul contractării. În *Principles of European Contract Law*[43] se propunea procentul de 50%, iar C. Chabas[44] propunea procentul de 30%. Obligația trebuie[45] să devină pentru debitor „excesiv de oneroasă", şi nu doar „oneroasă", după cum se vede şi din art. 1271.

---

[33] C. Zamşa, op.cit., p. 100.

[34] L. Pop, op.cit., p. 159.

[35] Ibidem.

[36] Ibidem.

[37] C. Zamşa, op.cit., p. 133.

[38] C. Jamin, *Révision et intangibilité du contrat ou la double philosophie de l'article 1134 du Code Civil*, în *Que reste-t-il de l'intagibilité du contrat? (colloque de Chambery, du 28 novembre 1997)*, în *Droit et Patrimoine, martie, 1998*, p. 53, apud. C. Zamşa, op.cit., p. 133, 135.

[39] C. Zamşa, op.cit., pp. 130-131, p. 135.

[40] Ibidem. p. 136.

[41] Al. Oteleşteanu, *Studiu asupra cazului fortuit sau a forței majore şi a teoriei impreviziunii*, Bucureşti, 1928, p. 194-196 apud. C. Zamşa, op.cit., p. 128.

[42] P. Voiculeț, *Teoria impreviziunii. Teză de doctorat,* Bucureşti, 1934, pp. 120-121, apud. C. Zamşa, op.cit., p. 129.

[43] *Principles of European Contract Law*, Prepared by the Comission of European Contract Law, Kluwer Law International, Editura de Lando, Haga, 2000, p. 121, apud. C. Zamşa, op.cit., p. 129.

[44] C. Chabas, *L'inexécution licite du contrat*, Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 2002, p. 423, apud. C. Zamşa, op.cit., p. 129.

[45] http://www.wolterskluwer.ro/info/articole/impreviziunea-in-contracte/ (consultat pe data de 31.03.2015)

Prevăzând condiția instituită de legiuitor la punctul c) alin. (3) art. 1271, Zamşa[46] spunea şi în anul 2006 că împrejurarea ce a determinat schimbarea contractului să nu fi fost asumată de către una dintre părți. Acest lucru se putea face în două moduri: a) prezența unei clauze din care să rezulte expres că părțile îşi asumă orice risc determinat de schimbarea circumstanțelor contractuale (se valorifică astfel principiul libertății contractuale) sau b) asumarea riscului intervenit decurge din natura contractului. Autorul îşi va păstra părerea şi o dată cu intrarea în vigoare a Noului Cod Civil. Adversarii de atunci ai impreviziunii[47] atenționau asupra puterii mult prea mari de interpretare pe care ar avea-o instanța, ceea ce este adevărat şi pentru situația actuală.

În literatura franceză de specialitate[48] s-a arătat că nu se poate ca acceptarea unei cereri[49] de impreviziune să conducă la lezarea interesului public. Se pune întrebarea dacă ar exista condiții *a priori* care să determine necesitatea aplicării impreviziunii. C Stoyanovitch[50] consideră că războiul, revoluția sau insurecția ar putea fi considerate drept condiții *a priori*. Zamşa însă crede că nu se poate vorbi de condiții *a priori* care să necesite aplicarea impreviziunii, dar nici de condiții *a priori* care ar excludeo. Trebuie să se țină cont de natura specifică a efectului produs asupra contractului. Acesta trebuie să fie de ordin economico-financiar[51] şi să aibă un impact direct asupra contractului.

Tot Stoyanovitch realizează o clasificare a condițiilor care permit invocarea impreviziunii. Avem astfel după originea lor condiții fapte ale naturii şi condiții fapte umane. Ultimele pot fi de asemenea sub-clasificate în evenimente cu caracter organizat (elaborarea unei legi de exemplu) sau individuale (o descoperire ştiințifică); cu caracter licit (reformă monetară) sau cu caracter ilicit (insurecție); cu caracter juridic, politic, economic, ştiințific etc. Stoyanovitch nu crede că se poate face o ierarhizare a acestora. De asemenea, Zamşa discută asupra preferinței dintre condițiile subiective (ținând de contractantul care invocă impreviziunea) sau cele obiective (care se referă strict la eveniment). Pe când primele ar introduce şi mai multă nesiguranță, cele din urmă ar face ca instanța să piardă legătura cu fiecare speță în parte. Autorul consideră că cele obiective sunt de preferat, deşi trebuie îmbinate cu cele subiective. Ca şi criteriu obiectiv propune modelul omului de mijloc, diligent şi prudent. Însă chiar şi acest model este caracterizat de dinamism şi imprevizibilitate, ținând cont că fiecare epocă are propriul său ideal de om diligent.

De asemenea, autorul a vorbit şi de anumite sub-criterii: frecvența sau raritatea evenimentului perturbator, profesionalismul părții contractante, natura şi durata contractului (făcându-se o diferențiere în funcție de natura comutativă sau aleatorie a contractului de exemplu; de faptul că cu cât durează mai mult, se presupune că orice contract devine şi mai imprevizibil), naționalitatea contractanților (de exemplu, se presupune că germanii cunoşteau iminența Primului Război Mondial mai bine decât francezii),[52] epoca încheierii contractului etc. Cu privire la noutatea evenimentului care reclamă impreviziunea, Zamşa crede că acest caracter de noutate este absorbit în însăşi noțiunea de impreviziune, nemaiavându-şi rolul. De asemenea, caracterul de exterioritate sau supra-individual poate ajuta instanța în luarea hotărârii cu privire la acceptarea sau respingerea cererii de impreviziune.

Important pentru noțiunea impreviziunii este şi principiul nominalismului monetar[53], care a fost prevăzut expres[54] odată cu Noul Cod Civil. Astfel, articolul 1.488 al. (1) ne spune: „Debitorul unei sume

[46] Zamşa, op.cit., p. 136.
[47] A. Georgescu-Banc, comentariu la articoulul 1271 Nould Cod civil, în F. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei (coordonatori), *Noul Cod civil. Comentariu pe articole*, Ediția a 2-a, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2014, op.cit., p. 479
[48] P. Voirin, *De l'imprevision dans les rapports de droit prive, these* , Nancy, 1922, p. 141 apud. C.Zamşa op.cit. p. 88.
[49] Viorel Terzea, *Noul Cod Civil. Vol. II. (Art. 1164 – 2664)*, Ediția a 2-a , Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2014, p. 198.
[50] C. Stoyanovitch, *De l'intervention du juge dans le contrat en cas de survenance de circonstances imprévues, thèse*, Marseille, 1941, p. 112, apud. C. Zamşa, op.cit., p. 96.
[51] Ibidem. C. Zamşa, op.cit., p. 97.
[52] C. Stoyanovitch, *De l'intervention du juge dans le contrat en cas de survenance de circonstances imprévues, thèse*, Marseille, 1941, p. 121, apud. C. Zamşa, op.cit., p. 116.
[53] R. Pătru consideră că datorită nominalismului impreviziunea nu a fost reglementată în legislația noastră anterior Noului Cod Civil (R. Pătru, op.cit., p. 118)

de bani este liberat prin remiterea către creditor a sumei nominale datorate." Acest lucru poate constitui o sursă de conflict între creditor şi debitor, [55] întrucât un contract care iniţial era echilibrat poate să devină dezechilibrat pe parcursul executării prestaţiilor.

Prin impreviziune se poate păgubi atât creditorul, care urmează a primi o prestaţie mai mică decât aceea la care se aşteptase în momentul în care a încheiat contractul, sau debitorul, care va trebui să ofere o prestaţie mult mai mare decât cea pe care o avusese în vedere la momentul încheierii contractului. Evenimentul care perturbează echilibrul iniţial al contractului trebuie să intervină înainte de executarea prestaţiilor care rezultă din contract. Dacă obligaţia a fost executată, [56] înseamnă că această obligaţie a reprezentat în persoana debitorului echivalentul corespunzător şi proporţional al obligaţiei corelative.

Schimbarea care produce dezechilibrul prestaţiilor trebuie să aibă următoarele calităţi:[57]

a) elementul care provoacă un caracter excesiv al sarcinii debitorului nu exista la data încheierii contractului, ci a apărut după acest moment

b) pentru părţi nu era posibilă în mod rezonabil anvizajarea schimbării

c) partea pusă în dificultate nu este obligată, prin natura contractului să suporte riscul producerii evenimentului perturbator.

În momentul când impreviziunea se intercalează cu alte instituţii ale Codului Civil, pot apărea dificultăţi. Astfel, s-a arătat[58] că nu se poate vorbi de impreviziune atunci când există deja o clauză de indexare. Acelaşi autor a specificat că raportarea admisibilităţii unei clauze de impreviziune nu se face la art. 1553 NCC (răspunderea contractuală), impreviziunea fiind independentă de culpa debitorului.

3. Aspecte de drept comparat[59]

Se pare că de o importanţă foarte mare pentru soarta noţiunii de impreviziune în drept a avut-o decizia Canal de Craponne a Casaţiei Franceze[60], din martie 1876, care a făcut ca jurisprudenţa franceză şi cea română să repudieze principiul *rebus sic stantibus.* În Europa,[61] statele care acceptă impreviziunea sunt influenţate de dreptul german (Austria – art. 936, 1052, 1170 ABGB, Danemarca, Finlanda, Suedia). În Germania impreviziunea a apărut pe cale pretoriană în secolul XX, ani 20'[62]. Paul Oertmann, în lucrarea *Die Geschäftsgrundlage – Ein neuer Rechtsbegriff*[63], şi-a expus teoria *Wegfall der Geschaftsgrundlage* (dispariţia fundamentului actului juridic), care a influenţat Reichsgericht (cea mai înaltă instanţă germană între 1879 – 1945) să interpreteze dispoziţiile art. 242 din Codul Civil german (BGB) în sensul relativizării intangibilităţii contractului şi valorificării împrejurărilor neprevăzute pentru modificarea convenţiei iniţiale. Legea de modernizare a dreptului obligaţiilor din 26 noiembrie 2001[64] a transformat această teorie în art. 313 BGB.

---

[54] C. Bîrsan, *Principiul nominalismului monetar şi impreviziunea în contractul de împrumut de consumaţie având ca obiect o sumă de bani: o asociere ireconciliabilă?*, în *Revista română de drept privat, nr. 5/2014*, p. 34.

[55] a se vedea şi I. Adam, *Drept civil. Obligaţiile. Contractul*, Editura C. H. Beck, Bucureşti, 2011, p. 342: „întrucât prestaţia oferită creditorului în executarea contractului nu mai corespunde valorii reale a contraprestaţiei, impreviziunea fiind legată de monedă."

[56] http://www.wolterskluwer.ro/info/articole/impreviziunea-in-contracte/ (consultat pe data de 31.03.2015)

[57] I. Turcu, op.cit., p. 334.

[58] V. Terzea, op.cit., p. 198.

[59] D. Dobrev, *O cutie a Pandorei în Noul Cod Civil – impreviziunea* (https://dumitrudobrev.wordpress.com/2010/10/18/o-cutie-a-pandorei-in-noul-cod-civil-%E2%80%93-impreviziunea/, consultat pe data de 31.03.2015)

[60] Bénédicte Fuvarque-Cosson, Denis Mazeaud, *European Contract Law: Materials for a Common Frame of Reference*, European Law Publishers, Munich, 2008, p. 470 apud. D. Dobrev, op.cit., p. 251.

[61] D. Dobrev, op.cit., p. 252.

[62] În acest sens şi R. Pătru op.cit., p. 117.

[63] P. Oertmann, *Die Geschäftsgrundlage – Ein neuer Rechtsbegriff*, A. Deichert, Leipzig, 1921, apud. D. Dobrev, op.cit., p. 252.

[64] Şi totuşi în lucrarea *Drept civil. Obligaţii* (L. Aynes, P. Malaurie, P. Stoffel-Munck) ni se spune că Germania, Elveţia şi Marea Britanie folosesc impreviziunea fără a o avea reglementată. Se spune despre Italia, Grecia, Ţările de Jos şi Algeria că ar avea reglementată expres această instituţie.

Dreptul italian[65] admite că un contract poate fi modificat pentru „o lipsă/un defect" al cauzei actului juridic, care deşi a fost avută în vedere la formarea contractului, ea nu mai poate fi avută în vedere datorită incidenței unor circumstanțe ulterioare (teoria *eccessiva onerosita* rezultată din interpretarea art. 1467-1468 Cod Civil italian). Se exclude prin aceste articole aplicarea impreviziunii la contractele izvorâte din fapte juridice şi din acte unilaterale. Teoria *eccessiva onerosita* se aplică doar contractelor bilaterale sau unilaterale cu executare în timp, excluzându-se contractele aleatorii prin natura lor sau prin voința părților. În cazul contractelor sinalagmatice se poate cere rezilierea, pe când în cazul contractelor unilaterale se poate cere doar reducerea prestațiilor sau o modificare a modului cum ele sunt executate.

În Olanda, *Burgerlijk Wetboek* (art. 6258) permite, prin principiul bunei credințe, încetarea sau modificarea judiciară a contractului în caz de schimbare a împrejurărilor. Împrejurările ce nu au putut fi prezăvute[66] trebuie să fie posterioare acordului de voință a părților.

Instanțele spaniole[67] au fost refractare clauzelor de *hardship*, acceptându-le doar în cazul în care circumstanțele ulterioare ar fi fost „în mod radical de neanticipat" şi ar fi dus la o „exorbitantă disproporție între drepturile şi obligațiile fiecărei părți." Elveția[68] acționează la fel, cu două mici excepții: contractul de depozit (art. 476) şi contractul de antrepriză (art. 373); Belgia şi Franța[69] la fel, cu excepția dreptului administrativ francez, care cunoaşte teoria impreviziunii. Se pare că şi Codul Civil al Provinciei Quebec,[70] din care legiuitorul român s-a inspirat cu preponderență, nu admite principiul impreviziunii, art. 1434 reglementând numai principiul forței obligatorii.

Astfel, originea impreviziunii[71] în dreptul românesc se află în prima versiune a Proiectului de Cadru Comun de Referință publicat de Grupul de Studiu pentru un Cod Civil European prezidat de profesorul Christian von Bar în 2008, în articolul 6:111. Astăzi, Grupul de Studiu pentru un Cod Civil European a ajuns la o soluție mai conservatoare:

1) O obligație trebuie îndeplinită chiar dacă executarea ei a devenit mai oneroasă, deoarece costurile executării acesteia au crescut sau valoarea a ceea ce se primeşte în schimbul executării obligației s-a diminuat.

Cu toate acestea, dacă executarea unei obligații contractuale sau a unei obligații derivînd dintr-un act unilateral, devine atât de oneroasă datorită unei excepționale schimbări a circumstanțelor, încât ar fi în mod manifest injustă pentru debitor, o instanță poate:

- Adapta obligația pentru a o face rezonabilă şi echitabilă în noile condiții; fie

- Să desființeze contractul la data şi termenii determinați de această instanță;

2) Alineatul 2 se aplică numai dacă:

- Schimbarea circumstanțelor a avut loc după ce obligația a fost asumată;

-Debitorul, la momentul asumării obligației, nu a avut în vedere şi nu se putea de o manieră rezonabilă avea în vedere, posibilitatea sau amplitudinea de schimbare a acelor circumstanțe;

-Debitorul nu şi-a asumat şi nu se poate fi în mod rezonabil considerat a-şi fi asumat riscul de schimbare a circumstanțelor;

-Debitorul a încercat de o manieră rezonabilă şi cu bună credință să ajungă prin negociere la o echitabilă ajustare a întinderii obligației."

4. Aspecte de jurisprudență

[65] Aldo Boselli, *La risoluzione del contratto per eccessiva onerosità*, Unione tipografico-editrice Torinese, Torino, 1952, apud. D. Dobrev, op.cit., p. 252.

[66] Hans Nieuwnhuis, Carel Stolker, Lodewijk Valk, *Tekst & Commentaar: Burgerlijk Wetboek*, Wolters Kluwer, Deventer, 2009, apud. D. Dobrev, op.cit., p. 253.

[67] Ibidem.

[68] Ibidem. p. 254.

[69] Ibidem.

[70] Ibidem. p. 255.

[71] Ibidem.

O speță relativ recentă[72] ne poate ajuta să vedem cum instanțele românești se descurcă cu aplicarea acestei noi noțiuni. Conform dosarului nr. 33713/3/2013, tribunalul a constatat că la data de 17.10.2013 s-a înregistrat o cerere formulată de S.C. A P S.R.L. împotriva E T S sucursală B prin care a solicitat pe calea ordonanței președințiale suspendarea contractului de vânzare-cumpărare de energie electrică încheiat cu pârâta până la soluționarea cauzei. Acest contract fusese încheiat la data de 17.12.2012, fiind unul de vânzare-cumpărare energie electrică prin care pârâta Societatea Edison T S M Sucursală Bucureşti se obliga să vândă energie electrică reclamantei S.C. A P S.R.L. la prețul de 227,27 lei MWh începând din momentul semnării contractului până pe data de 31.12.2013. Această cerere se baza pe o alta introdusă pe data de 16.09.2013 prin care solicita adaptarea contractului în sensul reducerii prețului de 227,25 de lei la 190 de lei MWh (megawatt pe oră de energie) pentru lunile septembrie, octombrie, noiembrie şi decembrie ale anului 2013, iar în subsidiar să se dispună încetarea contractului pentru obligații excesiv de oneroase şi injuste conform art. 1271 alin. (2) lit. b) Cod Civil.

Reclamanta a motivat că pe piața energiei electrice prețul pe MWh este în continuă scădere, iar că cererile sale sunt minime, ținând cont de faptul că prețul mediu este de 132,70 de lei MWh, prețul maxim de 140,89 de lei MWh, iar prețul minim de 116,32 de lei MWh. Situația aceasta nu a putut fi prevăzută, spune reclamanta. Dacă contractul ar trebui executat, ar rămâne în incapacitate de plată, argumentând şi prin faptul că este în interesul pieții energiei electrice – adică a societății – să se accepte cererea de ordonanță președințială.

Articolul 996 alin. (1) şi (5) din Noul Cod de Procedură Civilă dispun: „instanța de judecată, stabilind că în favoarea reclamantului există aparență de drept, va putea să ordone măsuri provizorii în cazuri grabnice, pentru păstrarea unui drept care s-ar păgubi prin întârziere, pentru prevenirea unei pagube iminente şi care nu s-ar putea repara, precum şi pentru înlăturarea piedicilor ce s-ar ivi cu prilejul unei executări.” „Pe cale de ordonanță președințială nu pot fi dispuse măsuri care să rezolve litigiul în fond şi nici măsuri a căror executare nu ar mai face posibilă restabilirea situației de fapt.” Rezultă astfel că trebuie îndeplinite patru condiții: aparența dreptului, urgența, caracterul provizoriu al măsurilor şi neprejudecarea fondului iar neîndeplinirea chiar şi a uneia dintre aceste condiții duce automat la respingerea cererii de ordonanță președințială.

Instanța a constatat că nu există o aparență de drept în favoarea reclamantei, care se baza pe articolul 1271 NCC reglementând impreviziunea. Există un contract a cărei nulitate nu este invocată de nici o parte şi al cărui preț a fost stabilit prin licitație. Părțile sunt profesionişti ce acționează pe piața energiei electrice, iar modificarea medie a prețului nu poate fi considerată drept o situație excepțională. De asemenea, nu se făcuse dovada prin probe a încercării renegocierii contractului. Deşi numai la prima condiție s-a pus în discuție şi impreviziunea, instanța nu a reținut nici următoarele două condiții pentru acceptarea unei cereri de ordonanță președințială, deşi a patra condiție va fi reținută.

Instanța a observat că dacă contractul urma să expire pe data de 31.12.2013, măsura suspendării ar fi practic definitivă, nemaifiind vorba de caracterul provizoriu al acesteia. Urgența situației nu a putut fi nici ea reținută, considerându-se că oricum contractul nu mai era executat. Chiar şi de ar fi continuat să plătească obligația ce o datora, reclamanta oricum nu a probat că ar fi fost pusă într-o stare excepțională – nu s-a probat starea precară a reclamantei, iminența stării de faliment sau lipsa profitului dacă s-ar plăti prețul. Însă instanța dacă s-ar pronunța favorabil asupra cererii de ordonanță președințială, oricum nu s-ar prejudicia fondul, întrucât nu se cere o desființare a contractului sau statuarea în mod definitiv asupra vreunui drept sau litigiu. Instanța va respinge cererea acceptării unei ordonanțe președințiale ca neîntemeiată şi va obliga reclamanta la plata cheltuielilor de judecată.

Se poate observa din textul de mai sus că totuşi instanța a ținut cont de întreaga situație financiară a reclamantei în respingerea motivării pe baza impreviziunii – Zamşa nu era de acord cu acest lucru în anul 2006. Consider motivarea respingerii de către instanță ca fiind nefondată. Instanța a spus că o modificare medie a prețului nu poate duce la acceptarea impreviziunii; dar vedem că prețul original specificat pentru

[72] http://portal.just.ro/3/Lists/Jurisprudenta/DispForm.aspx?ID=445 (consultat pe data de 31.03.2015)

energia electrică era de 227,25 de lei MWh, ori prețul mediu de la momentul în care se face cererea este de 132,70 de lei , după cum spune reclamanta. Consider că această este mai mult decât o schimbare „medie” a prețului, fiind aproape o înjumătățire a lui. Nici motivarea instanței prin apelul la faptul că părțile sunt profesioniști nu mi se pare justă, întrucât reclamanta a specificat că situația perturbatoare a contractului – scăderea excesivă a prețului la energie electrică – este un fenomen fără precedent. În speță nicăieri nu se specifică că instanța ar fi combătut această afirmație; deci dacă situația este cu adevărat inedită în societatea noastră, nu văd cum chiar un profesionist ar fi putut să o prevadă. Deşi nu am cunoştințe despre procedurile licitației, presupun că deşi contractul ar fi fost încheiat într-un mod mai „serios” decât altele, nu văd cum acest lucru ar împiedica acceptarea impreviziunii – aduc acelaşi contraargument ca la motivarea vizavi de faptul că cele două părți erau profesioniști.

Am spus „motivarea respingerii” întrucât nu consider respingerea ca o soluție incorectă – până la urmă, reclamantul nu a mai încercat o negociere a unei eventuale adaptări a prețului – ori numai şi acest lucru era suficient pentru a hotărâ asuprea unei respingeri a impreviziunii. Cred totuşi că restul motivelor invocate de instanță sunt juste.

Bibliografie:

1. I. Adam, *Drept civil. Obligațiile. Contractul*, Editura C.H. Beck, București, 2011
2. I. Adam, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Ediția 2, Editura C.H. Beck, București, 2014
3. F. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei (coordonatori), *Noul Cod Civil. Comentariu pe articole*, Ediția 2, Editura C.H.Beck, București, 2014
4. A. Laurent, P. Malaurie, P. Stoffel-Munck, *Drept civil. Obligațiile*, Editura Wolters Kluwer, București, 2010
5. L. Pop, *Tratat de drept civil. Obligațiile – volumul II. Contractul*, Editura Universul Juridic, București, 2009
6. L. Pop, I. F. Popa, S. I. Vidu, *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile*, Editura Universul Juridic, București, 2011
7. A. Rățoi, P. Piperea, M. Piperea, I. Pădurariu, M. Paraschiv, A. Dumitriu, A. Atanasiu, A. Slujitoru, I. Sorescu, R. Ionescu, A. Georgescu-Banc, D. Dumitru, *Noul Cod Civil. Note. Corelații. Explicații*, Editura C.H.Beck, București, 2011
8. V. Terzea, *Noul Cod Civil. Vol. II. (Art. 1164-2664). Adnotat cu doctrină şi jurisprudență,* Editura Universul Juridic, București, 2012
9. I. Turcu, *Noul Cod civil republicat. Cartea a V-a. Despre obligații (art. 1164-1649). Comentarii şi explicații*, Ediția 2, Editura C.H.Beck, București, 2011
10. M. Uliescu, *Noul Cod Civil. Comentarii. Ediția a III-a. Revăzută şi adăugită*, Editura Universul Juridic, București, 2011
11. C. Zamşa, *Teoria impreviziunii. Studiu de doctrină şi jurisprudență*, Editura Hamangiu, București, 2006
12. C. Bîrsan, *Principiul nominalismului monetar şi impreviziunea în contractul de împrumut de consumație având ca obiect o sumă de bani: o asociere ireconciliabilă?* (*Revista română de drept privat nr. 5/2014)*
13. R. Pătru, *Teoria impreviziunii din perspectiva dimensiunii economice şi juridice a analizei contractuale, Juridical Tribune, Volume I, Issue 1, June 2011*
14. http://www.wolterskluwer.ro/info/articole/impreviziunea-in-contracte
15. http://www.legalis.ro/2011/11/09/impreviziunea-in-noul-cod-civil (accesat pe data de 31.03.2015